

To je pravda, napsala

3. díl dokuseriálu Bubliny

Debata s autorkou **Terezou Rekovou** v rámci předmětu ZURb 1411 Audiocafé

31. 10. 2023

V souvislosti se závěrem dílu, kde jste říkala, jak velký otisk na vás kontakt s tímto prostředím, ta toxicita, zanechal. Jak dlouho jste se v tom pohybovala a jak to vnímáte zpětně, poznamenalo vás to až doted'?

Můžu říct, že to byl nejhorší půlrok mého života. Vytvářela jsem dokument před třemi lety a zanechalo to ve mně hluboké šrámy, a hlavně je to čím dál aktuálnější, nezmizelo to a mezi lidmi se to šíří dál, dezinformace a polopravdy jsou ve veřejném prostoru čím dál více. Například i v mé rodině a mezi známými jsou velké rozepře. Zanechalo to ve mně hodně a myslím si, že to jen tak nezmizí.

Jak jste vystupovala v těch facebookových skupinách? Odpovídala jste například na příspěvky, sama je vytvářela, nebo spíš jen pozorovala?

Spíš jsem byla pozorovatel. Reagovala jsem na nějaké věci, oslovovala lidi v soukromých zprávách, ale že bych vytvářela nějaké vlastní fake news příspěvky, to ne.

Myslela jsem, jestli jste tam třeba i nepsala na příspěvky svůj názor?

Jen jsem tam myslím vznesla nějaké dotazy.

Jak příspěvky ve facebookových skupinách vypadají? Odkud ty informace pocházejí?

Jsou to například odkazy na články z dezinformačních webů, ale na články, které potom nemají zdroje. Články typu Ironet a tyto fake news. Odkud ty informace pochází nikdo bohužel přesně neví. Pan Marek (jeden z respondentů) měl informace o nacistech na Měsíci například jako citace z různých filmů. Takže to jsou věci, které si lidé někde přečetli, slyšeli a věřili tomu.

A představovala jste se jim jako novinářka?

Ano, nechtěla jsem jim lhát, natočit si rozhovor a pak udělat: „Jejda, já jsem vlastně novinářka.“ Otevřeně jsem do facebookové skupiny Pravda napsala výzvu, že hledám někoho, kdo by mi dal rozhovor. Postupně jsem začala i lidi oslovovat a psala jsem jim, že tvořím dokument a hledám někoho, kdo by si o tom se mnou popovídal.

Martina Pouchlá, Jan Hanák: V souvislosti s nahrávkami lidí pouze doplním, že Český rozhlas má etický kodex, kterým jsou povinni řídit se i externisté, pomoci vám s tím může třeba dramaturg a navést vás. Ale jde i o etický kodex celkově. Existují i výjimky, například v investigativní žurnalistice, kdy se vyšetřuje nějaký živý případ.

Co přesně jste napsala do facebookových skupin, když jste přiznávala, že jste novinářka? Předpokládám, že se mohla strhnout vlna hejtu, že to otočíte proti nim. Co jste tam napsala, aby vám věřili?

Nešla jsem do toho s bojovnou rétorikou, to je asi základ. Myslím, že je to cítit i z toho dokumentu, že se jednoduše vyptávám, protože mě opravdu zajímá, co si ti lidi myslí, co je k tomu dovedlo. Základ asi je nejtít do toho rovnou s postojem, že ty lidi chci poučit, nebo si je vyslechnu, ale stejně tomu nevěřím. Myslím, že je to i hlavní smysl dokumentů, že se snažím člověka pochopit. S tím jsem do toho šla, a i díky tomu jsem pak respondenty sehnala a oni se mi to snažili vysvětlit

Vznikl by tento dokument, kdyby se vám s žádným respondentem nepodařilo spojit napřímo, jako to bylo s Jiřím? Zdálo se mi to tam stěžejní, protože jsme si tak dokázali představit reálného člověka, že to nejsou nějaké anonymní komentáře

V nějaké formě asi jo, je to čtyřdílný cyklus, tak to bylo už celé nějak propojené. Zároveň byl ale Jiří velké požehnání. Nespadl ale jen tak z nebe, tvrdě jsem na FB pátrala, kdo by mi ten rozhovor dal. Z toho plyne i má frustrace, která tam je ve výsledku cítit, protože jsem s těmi lidmi komunikovala na denní bázi a měla jsem jich rozjednaných více, třeba dvacet, kteří slibovali, že mi rozhovor dají. Dlouhodobě jsem si s nimi psala, asi bych někoho nakonec sehnala. Ale bylo to vyčerpávající a intenzivní.

Slyšel dokument pan Jiří?

Já nevím. Přesdílela jsem mu to. Byla jsem s ním potom dlouhodobě v kontaktu, posílal mi e-maily se spoustou dalších témat. Teď už mi dlouho nic nepřišlo, tak uvažuju, že mu napíšu, jak se má.

Zmínila jste, že s panem Jiřím udržujete kontakt a přistupujete ke všem empaticky. Zároveň máte další respondenty z jiných dokumentů. Musí to být náročné. Jak k tomu přistupujete?

Je to náročné. Myslím, že je základ si s respondentem vybudovat dobrý vztah, důvěru, být otevřený a upřímný. Aby vztah vznikl, tak s tím člověkem musíte strávit mnoho času. Kontakt pak často neskončí s poslední klapkou. Záleží taky na tom, jak ti lidé se na vás upnou. Já mám takových témat víc a nemám potřebu s respondenty dál udržovat kontakt, ale oni třeba ano. Nejde ale říct: „Mám vás natočeného, tak díky a nazdar.“ Je to velmi náročné. Je to pěkné, ale i náročné. Kdysi jsem točila s jednou paní a od té doby jí posílám květiny na narozeniny a když jedu do Prahy, tak se s ní snažím vidět. Je jí osmdesát a nikoho jiného nemá. Myslím si, že je to důležité, vy těm lidem změníte život, je to pro ně velký zásah, že se vám otevrou. Někdy ten kontakt může být přes čáru a je to vyčerpávající. Mně to ale za to pořad stojí.

Martina Pouchlá: Tím, že jsem dělala i zpravodajství a publicistiku, tak mi rukama prošlo mnoho respondentů a v tom denním provozu v redakci vztahy udržovat nejdou. Člověk se ale specializuje na konkrétní oblasti a tam už ty vztahy vznikají. V dokumentech si většinou vybírám taková témata, které kolem mě už existují v konkrétním člověku, kterého znám. A tam je přirozené, že vztahy dál pokračují.

Jan Hanák: Mám to podobně jako Martina. A vnímám to skoro jako takovou naši povinnost ty respondenty neopustit. Oni se v tom dokumentu opravdu otevírají, je to o nich. Dobrý dokument je díky tomu, že se mi člověk otevřel. Považoval bych za sobecké, kdyby mě ten zdroj přestal zajímat. Samozřejmě s mírou.

Jaká byla vaše emoce vůči těm lidem, respondentům? Myslíte si, že jste je pochopila?

Myslím si, že je často spojuje to, že jsou nešťastní. Často se opakuje vzorec, že senior je třeba nějakým způsobem osamocený, zklamaný, nesvůj ve světě. A pro ně je ta nová jistota v tom, že něco odhalili a ví víc než ostatní. To jim třeba i pomáhá, že si sebe více váží a mají pocit, že konečně zazářili. Jinak se můžou cítit, že na ně svět zapomněl.

Hudbu jsem v dokumentu vnímala jako důležitou, jak je náročné propojit hudbu s obsahem? Jak ji vyhledáváte, jak je to s autorskými právy? Vytvářela jste si ji i sama?

Basovou linku s klávesnicí jsem nahrávala doma s partnerem, jsou tam i melodie z hudební banky, což je vlastně stránka, se kterou má Český rozhlas smlouvu a můžeme to ve svých dílech používat. Nejlepší mi přijde si hudbu do svého dokumentu nahrát. Když to jde, tak se o to snažím, pokud ne, tak využívám

hudební banku, nebo nějakou jinou volně použitelnou. To vyhledávání je samozřejmě náročné. Máte nějakou představu, snažíte se to najít. Nejlepší mi pak přijde si to nahrát.

Musí se hudba z banky zdrojovat?

Po skončení dokumentu je nutné vytvořit Českému rozhlasu výkaz hudby. Co to bylo za skladbu, odkud nahrávka je, stopáž, kdo je autorem a oni to poté vykážou ve vyšších sférách.

Martina Pouchlá: V hudebních bankách je u každé skladby uvedena licence a za jakých okolností ji můžete použít. Jestli je potřeba dát nějakému autorovi kredit, nebo ne.

Ohledně vzniku dokumentu, jak jste jej skládala dohromady? Jaký je v tom váš autorský podíl a jaký dramaturga?

Ke každému dílu jsem měla alespoň čtyři verze, takže jsem pak byla vděčná dramaturgovi za jeho připomínky a ten jeho zásah byl velký, protože jsem se v tom topila. Dokázala jsem skrz jeho doporučení zlepšit místa, kde jsem měla pocit, že už to nejde. Nakonec ještě pomohlo, že finální verzi slyšel Radim Nejedlý, protože se dokument míchal tady ve studiu v Brně. Také on měl ještě své připomínky a dokázal to posunout dál.

Jak jste zvažovala naraci čtení zpráv a naraci postprodukční?

Já preferuji, když v díle nejsou vůbec nějaké moje komentáře, protože si myslím, že když o někom a s někým točím, protože ten člověk má co říct, tak proč bych měla mluvit já. Moje výpověď je to, jak jsem ten dokument vystavěla. Ale tady to vlastně nestačilo a dramaturg byl taky pro mé komentování. To téma je obsáhlé a bylo potřeba některé věci uvést na pravou míru.

Celý dokument se mi zdál svižný a i vtipný. Byly vtipné pasáže úmyslem, nebo to vyplynulo ze situace?

Rozhodně mým cílem není vysmívat se těm lidem. A doufám, že je to z celého cyklu znát, že se o ty lidi zajímám. Bohužel některé ty věci jsou minimálně úsměvné, pro mě, možná i pro vás, pro ně ale asi ne, takže je to subjektivní pohled. Možná jsem chtěla dát i trošku najevo, že tomu úplně nevěřím, a tak je to vyjádřené trochu s nadhledem.

Nebyl také vtip způsob toho, jak se v tom prostředí neutopit, ale mít se o co opřít?

Asi jo. Jak i v závěru přiznávám, nevěřím tomu, že britská královna je had, ale ve chvíli, kdy to člověk čte každý den, mně už se o tom pak opravdu i zdálo. Šla jsem po ulici a měla jsem pocit, že na mě lidi zvláště koukají, něco se jim děje a mně se bude dít taky, hrozně mě to ovlivnilo. Humor je pak východiskem, jak se z toho nezbláznit.

V dokumentu zaznělo docela hodně dezinformací na velkém prostoru. Uvažovali jste s dramaturgem Danem Kupšovským, jestli tomu ten prostor ve veřejnoprávním rozhlasu dávat?

Souvisí to i s tím komentářem, kterým se od toho snažím trošku distancovat. Řešili jsme, že z toho musí být čitelné, že tomu nevěřím, nebo že to není pravda, i proto jsme se tam snažili dát tu nadsázku.

V dokument vyjadřujete své pocity při čtení facebookových skupin. Jakým způsobem to vznikalo?

Vznikalo to bezprostředně, zapnula jsem si nahrávací a Facebook a autenticky to vyjadřovala a popisovala své pocity. Natočila jsem tak spoustu hodin materiálu.

Přemýšlela jste nad nějakou teorií, že by mohla být pravdivá, a třeba si poté dohledávala důkazy na internetu?

Asi nevěřila, ale zároveň to všechno ve vás nějakým způsobem zůstane, stopy to zanechá a když něco slyšíte, tak si na to pak vždycky vzpomenete.

Důkazy jsem se snažila najít pro všechno, snažila jsem se to objektivně ověřovat. Uvažovala jsem nad tím, kdo ty informace sepisuje a kde mají původ. Některé informace se mi zdály jako výplody choré mysli, působilo to na mě až paranoidně. V rámci jednoho dílu jsem se vydala do Psychiatrické nemocnice v Bohnicích a zkontaktovala se s člověkem s paranoickými stavy. S ním jsem probírala, co se člověku může dít, když je nemocný, a hledala jsem spojitosti, jestli to neseepisují lidi, kteří jsou nemocní.

Nepřemýšlela jste, že byste do dokumentu zapojila i to, že je dobré ptát se, co je na systému špatně? U poslechu mě napadlo, že dokument utvrzuje rozdělení lidí na dvě skupiny, tábory.

Já se i v těch dalších dílech snažím bavit otevřeně, chápat je, a i posluchači dávat prostor, aby je pochopil. Máte asi pravdu, že si to člověk poslechne a utvrdí se ve svém názoru, ale nevím, jak jinak na to. Myslím si, že základ je přímo za těmi lidmi jít a bavit se s nimi. Vlastně původní motivace k natočení celého cyklu bylo to, že moje babička žije ve světě řetězových e-mailů. Domnívám se, že je to naše jediná možnost, bavit se s těmi lidmi, pochopit je a zjišťovat jejich motivace.

Nepřemýšlela jste nad tím, že byste do dokumentu zahrnula i odborníka (na sociální sítě, média)?

Je tam v jiných dílech, například pan Táborský, který napsal knihu V síti dezinformací, ale i další. Nechtěla jsem to stavět jenom na odbornících, je to o lidech, kteří dezinformace čtou.

Máte na seriál ohlasy?

Bylo období, kdy mi jednou za čas přišel e-mail, ve kterém se mi lidé snažili vysvětlit, že to je jinak a že jsem to vůbec nepochopila.